

HANDLEIDING AKTETYPEN

Versie 14-12-2021

Bij het VeleHanden-project Utrechtse notariële akten (1600-1660) wordt gevraagd om voor iedere akte het type aan te geven. Als hulpmiddel kunt u deze handleiding gebruiken met een beschrijving (in alfabetische volgorde) van de bijna zestig verschillende aktetypen. Meent u desondanks toch niet het juiste type akte te kunnen bepalen, kies dan voor het neutrale: **Akte**. Dan zal de controleur daar nog speciaal naar kijken.

Hoe herkent u het type akte?

Voor een sneller begrip van een akte is het handig het patroon van de notariële akte te volgen. Zo'n akte begint vaak met een plechtige frase als: *Op huyden den xx^e october des jaers XVI^c veertich ouden stijll, compareerde voor mij Johan Moll openbaer notaris bij den hoven van Utrecht geedt ende geadmitteert, ende getuijgen onders[chreve] hier toe gerequireert den well edelen gestrengen heere Donaldt Duck ende Cathrijne Duck, echtelieden mijn notario bekent ende verclaerden sij comparanten*'. Dan volgt vrijwel standaard daarop een werkwoord dat de rechtshandeling omschrijft – en dus bepalend voor het type akte! - bijvoorbeeld: '(...) *geconstitueert en machtich gemaect te hebben als zijluiden constitueerden ende machtich maecten mitsdesen*'. En net als in dit voorbeeld wordt de feitelijke handeling ('constitueren') vaak gecombineerd met een synoniem ('machtig maken') en gevolgd door de woordcombinatie 'mitsdesen / bij dezen'. Die verdubbeling van de handeling dient vooral om ieder misverstand bij voorbaat uit te sluiten: Soms wordt die handeling nog wat opgetuigd met krachttermen: '*verklaarde de comparant bij dezen op de krachtigste wijze doenlijk te constitueren en machtig te maken*'. Op dergelijke werkwoorden die een handeling omschrijven moet men in het bijzonder letten want daarin geeft de aktesoort zich prijs, te weten (in dit voorbeeld): 'Procuratie', dat is een machtiging (zie hieronder in de lijst voor nadere uitleg.)

Het komt niet heel vaak voor, maar binnen één akte kunnen meerdere rechtshandelingen bekrachtigd worden. Bepaal in zo'n geval wat de hoofdhandeling is in de akte en kies het daarbij behorende aktetype.

Hoe meer ervaring u met het lezen van akten opbouwt, hoe sneller u de rechtshandeling zult herkennen! Let dus met name op signaalwoorden die van een handeling spreken en bijna altijd direct volgen op de frase '*verclaerden sij comparanten...*'.

De top 5 van de populairste aktesoorten uit de eerste helft van de zeventiende eeuw in het Utrechtse notariaat:

1. **Procuratie**
2. **Testament**
3. **Overdracht**
4. **Schuldbekentenis**
5. **Voogdbenoeming**

Om ze allemaal te herkennen volgt hieronder de hele lijst.

LIJST AKTETYPEN

- **AANBESTEDING**

Aanbesteder en aannemer leggen voor notaris de condities vast waaronder werk of levering dient te worden uitgevoerd. De aktesoort **Aanbesteding** betreft de onderhandse aanbesteding in tegenstelling tot de aktesoort Openbare Aanbesteding. Aanbesteding lijkt op akte van Overeenkomst, maar de notaris spreekt zelf van 'aanbesteden'. Aanwezig zijn de opdrachtgever en de uitvoerder (dus beide partijen).

SIGNAALWOORDEN:

'Eerste partij, de aanbesteder, verklaart aanbesteed te hebben aan tweede partij, de aannemer, die verklaart aangenomen te hebben'

LET OP:

Komt sporadisch voor.

- **AANBRENG**

Wat iemand inbrengt in een huwelijk of anderszins als deelgenoot van een gezamenlijk project.

LET OP:

Komt sporadisch voor en heeft dan bijna altijd betrekking op een huwelijk.

- **AANNEMING**

Het aannemen of ondernemen van een werk of levering op bepaalde voorwaarden. Aannemer is eerste en soms enige comparant. Indien tweede partij ook aanwezig is het verwant met Overeenkomst.

LET OP:

Komt sporadisch voor.

- **ACCEPTATIE**

Verklaring dat men iets aanvaardt, aanneemt bijv. voogdij of een wisselbrief.

SIGNAALWOORDEN:

'Verklaerde te accepteren ende aen te nemen'

LET OP:

Komt weinig als zelfstandige akte voor, want is meestal ingebed in bijv. een akte van schenking of voogdbenoeming. En dan is schenking resp. voogdbenoeming overduidelijk de hoofdhandeling.

- **AFSTAND**

Verklaring dat men afstand doet van een zeker recht dat men toebehoort dan wel rechtens toekomt, bijv. van aanspraken op nalatenschap of bezittingen. In de aktesoort Verklaring kan men ook aangeven geen recht te zullen claimen op iets. Maar bij **Afstand** gaat het om afstand doen van iets dat men reeds in bezit heeft, iets wat men rechtens toekomt, in tegenstelling wat bij verklaringen het geval is.

SIGNAALWOORDEN:

'Af te staan en over te geven in volle en vrije eigendom ten behoeve van, te renunciëren van, te desisteren'.

- **AKKOORD**

Wederzijdse verklaring van partijen dat zij vrijwillig een schikking treffen. Betreft een overeenkomst tussen twee partijen die in een bepaalde zaak met elkaar te maken hadden bijv. als burens of als mede-erfgenamen over zaken als schulden, een verbouwing, nalatenschap, lastenverdeling, schadeloosstelling, zwangerschapskosten, defloratiekosten of alimentatie.

SIGNAALWOORDEN:

'Geaccordeert ende getransigeert te zijn'

LET OP:

Verschil met aktesoort Overeenkomst is dat bij een akkoord reeds een kwestie ("questiën") speelt of onenigheid is. Men staat niet (meer) onpartijdig tegenover elkaar. Vaak wordt ook vermeld dat beide partijen verdere rechtskosten willen vermijden en daarom maar tot een akkoord zijn gekomen. Bij **Akkoord** zijn altijd beide partijen aanwezig om 'akkoord te gaan'. Anders gezegd: compareert maar één partij, dan is het overduidelijk geen **Akkoord**.

- **AKTE**

Akte waarvan onduidelijk is welke aktesoort het betreft, bijv. omdat die te fragmentarisch is overgeleverd om er verder uit wijs te worden.

- **AKTE VAN INBEWARINGGEVING**

Verzoek aan notaris om zekere documenten (bijv. testament, boedelinventaris) onder zich te houden.

LET OP:

Komt sporadisch voor.

- **ARBITERSBENOEMING**

Twee met elkaar in onenigheid verkerende partijen besluiten hun geschil voor te leggen aan een deskundig persoon die daaromtrent een bindende regeling zal treffen.

LET OP:

Komt vaker als onderdeel van een overeenkomst voor dan als zelfstandige akte.

- **ATTESTATIE**

Getuigenis van een of meer personen ('attestanten') van zaken, die zij gezien, gehoord of bijgewoond hebben, en die zij bereid zijn onder ede te verklaren en waarvan de reden van wetenschap meestal ook gegeven wordt. **Attestatie** is altijd ten verzoeken van een ander ('requirant'), in tegenstelling tot de aktesoort verklaring die men altijd op eigen initiatief aflegt. Attestaties kunnen o.a. gaan over: kwaliteit van koopwaar of dienstverlening, over vaderschap, over het in leven zijn van een persoon, over bekendheid met een persoon, over zedelijk gedrag van een persoon, over familierelaties i.v.m. rechten op nalatenschap.

SIGNAALWOORDEN:

Attestant, requirant, declaratoir, getuigschrift

LET OP:

In sommige gevallen is een attestatie niet op verzoek van een ander gedaan: bijv. bij verklaring van erfrecht. De comparant verklaart dan: 'X is overleden en laat Y en Z als erfgenamen achter.'

- **BOEDELBESCHRIJVING**

Opsomming van bezittingen meestal n.a.v. iemands overlijden. Meestal is een boedelbeschrijving geen zelfstandige akte maar opmaat tot een scheiding of uitkoop (zodat het aktetype scheiding resp. uitkoop is)

SIGNAALWOORDEN:

'*Staat en inventaris*', '*specificatie*', '*taxatie*', '*memorie*'.

- **BORGTOCHT**

Overeenkomst waarbij een derde zich, ten behoeve van de schuldeiser, verbindt om aan de verplichting van de schuldenaar te voldoen, indien deze niet zelf daaraan voldoet. De borgsteller wordt meestal in het begin van de akte genoemd.

SIGNAALWOORDEN:

'Jantje constitueerde hem borge als principale voor Pietje ten behoeve van Keesje'; 'cautie', 'indemniteit', 'schadeloosstelling'.

LET OP:

Soms wordt een borgstelling gedaan als onderdeel van een 'schuldbekentenis'. Dan is het dus geen zelfstandige akte van borgtocht. Een **Borgtocht** kan worden gedaan voor een afbetaling van een lening/schuld, voor rechtmatige uitoefening van een openbaar ambt, voor nakoming van overeenkomsten, voor nakoming van het gewijsde, voor naleving koop-, huurcondities.

- **CASSATIE**

Een volledige ongeldigheidsverklaring van een overeenkomst. Het is meestal een overeenkomst van twee partijen die beide verklaren iets gecasseerd te willen hebben. Gaat nog een stapje verder dan een Herroeping.

SIGNAALWOORDEN:

Vernietigen, nietig verklaren.

LET OP:

Komt sporadisch voor.

- **CODICIL**

Wilsbeschikking zonder erfstelling. Vaak betreft het een uitbreiding ('amplificatie') op een eerder gepasseerd testament, waarbij de erfstelling in tact blijft. Een codicil kan ook een voogd- of executeursbenoeming bevatten, maar die zijn dan slechts onderdeel van het **Codicil**. Meestal begint de akte met een mededeling omtrent de gezondheid van de comparant. Deze mocht ziek van lichaam zijn, maar het verstand en de memorie moesten goed functioneren, anders was zo'n wilsbeschikking niet geldig. Ook wordt altijd melding gemaakt van een octrooi dat verleend moest zijn en aan de notaris moet zijn vertoond.

SIGNAALWOORDEN:

Net als een testament zet een codicil vrij officieel in met mededeling dat comparant gezond is (of lichamelijk ziek te bedde ligt), maar in ieder geval goede beschikking heeft over zijn of haar verstandelijke vermogens, en dat hem octrooi is verleend (dat aan de notaris is vertoond) en dat de comparant voornemens is over zijn (vaak door Godt Almachtig geschonken) goederen codicillair te willen disponeren.

- **CURATORSBENOEMING**

Aanstelling van een bewindvoerder over bezittingen van een failliet of een onder curatele gesteld persoon (meestal wegens zwakheid van geestvermogens of verkwistend gedrag).

- **ERFPACHT**

Bevestiging dat iemand iets in erfpacht krijgt. X geeft iets in erfpacht aan Y en Y zal daarom erfpacht gaan betalen aan X. In dit geval is Y de erfpachthouder. Hij kan de grond verkopen, maar hij blijft verplicht erfpacht te betalen aan X (= erfpachtverlener).

- **EXECUTEURSBENOEMING**

Aanstelling van een of meerdere personen om de nalatenschap of boedel te regelen.

LET OP:

Deze aanstelling kan ook onderdeel zijn van een testament of codicil. De aktesoort is dan dus een testament respectievelijk codicil. Ook wil het nog wel eens voorkomen dat een executeursbenoeming samengaat met een voogdbenoeming. In dat geval is

de keuze voor de aktesoort afhankelijk van welke benoeming eerst aan de orde komt in de akte.

- **GARANTIE**

Akte waarin persoon X persoon Y garandeert een bepaalde verplichting na te komen om hem daarmee schadeloos te houden (soort borgtocht, maar nu voor eigen persoon). Bijv. X heeft een vooruitbetaling gedaan in opdracht van crediteuren. Dan kunnen die crediteuren X een garantie/vrijwaring geven dat, mocht de betaling onterecht blijken, X hiervan geen schade zal ondervinden. In de akte staat dan iets als: 'welke voorschreven provisionele betaling hij opdrachtgever beloofde te zullen valideren (= voor waarde houden dat bij heer X de fout niet zal liggen) en de gemelde heer X voor alle namaningen dienaangaande te zullen indemneren, kost- en schadeloos te houden.' De garantie geldt indien de reeds uitbetaalde som ten onrechte zou zijn betaald.

SIGNAALWOORDEN:

'Guaraenderen, vrijen, cost- ende schadeloos te houden'.

LET OP:

Akte van **Garantie** zit soms ingebed in een borgtocht (om de borg weer zeker te stellen, een vrijwaring van diens borgtocht). Dat geschiedt meestal door de persoon voor wie borg werd gestaan. De garantie wordt dan gedaan ten behoeve van de borg. Bij garantie heb je te maken met twee partijen, in een borgtocht met drie. Het komt ook voor dat in de akte een borgtocht wordt gedaan voor een andere borgtocht. Iemand stelt zich borg en anderen stellen zich daar weer borg voor. Dit is, hoewel het er de schijn van heeft, geen garantie, maar een borgtocht.

- **GOEDKEURING**

Meestal van iets dat in het verleden heeft plaatsgehad. Bijv. van een eerder gepasseerd testament. Soms slechts als opmaat tot de 'echte' hoofdhandeling. Dan geldt die 'echte' hoofdhandeling als aktetype.

SIGNAALWOORDEN:

'Approberen (soms in combinatie: 'ratificeren ende approberen'), lauderen'.

- **HERROEPING**

Meestal van een testament, voogdbenoeming, executeursbenoeming of procuratie (vgl. ook: cassatie). Maar het kan in theorie van alles zijn. Er is slechts één partij aanwezig.

LET OP:

Vaak is de herroeping slechts onderdeel van een akte. Het begint met een herroeping, (er wordt iets ongedaan gemaakt), maar vervolgens wordt een nieuw persoon benoemd of een nieuwe handeling in gang gezet. Dan geldt de nieuwe handeling als belangrijkste handeling en dus aktesoort bepalend.

- **HUUR EN VERHUUR**

Huurovereenkomst tussen twee partijen. Vooral bij verhuur (of verpachting) van onroerend goed worden de plichten van de huurder uitvoerig beschreven.

SIGNAALWOORDEN:

Huurcedulle, pacht.

LET OP:

Niet altijd wordt er onroerend goed verhuurd. Men kan ook “krijtende tiend” verhuren. Dat is een soort belasting. Men huurt dan het recht om die te innen.

- **HUWELIJKSE VOORWAARDEN**

Overeenkomst tussen aanstaande echtgenoten betreffende huwelijksgoederen of andere voorwaarden van financiële aard in geval van overlijden.

SIGNAALWOORD:

Huwelijkscontract.

LET OP:

Vaak worden bij **Huwelijkse voorwaarden** nog wat andere zaken geregeld zoals voogdbenoeming e.d. maar dat zijn dan ondergeschikte handelingen.

- **INSINUATIE**

Notariële aanzegging om een verplichting na te komen, soms gevolgd door een protest. Vaak dient de akte in dat geval dan ook eerder als een protest te worden benoemd dan als een insinuatie. Dat is zeker het geval bij de vaak voorkomende ‘wisselprotesten’(zie onder protest).

De geïnsinueerde kan worden aangezegd om bijv. ergens aan mee te werken, een beschuldiging o.i.d. terug te nemen, kapitaal af te lossen, goederen te ontvangen of wissel te betalen. Vaak wordt er een vraag of een eis geïnsinueerd. ‘Denunciatie’ is ook een officiële bekendmaking en dat voeren wij als ‘insinuatie’ in.

SIGNAALWOORDEN:

Bij een **Insinuatie** begeeft de notaris zich in gezelschap van getuigen naar het huis van de geïnsinueerde ten verzoeken van de ‘*insinuant*’. Vervolgens leest de notaris de insinuatie hardop voor, waarna de ‘*geïnsinueerde*’ om een antwoord wordt verzocht. Dit dient dan zo letterlijk mogelijk in het relaas van insinuatie te worden opgenomen. Bij weigering van weerwoord wordt dit in de akte opgenomen.

LET OP:

De aktedatum van de insinuatie is de datum waarop de notaris op bezoek gaat bij de geïnsinueerde.

- **KOOP EN VERKOOP**

Koopovereenkomst tussen verkoper en koper, meestal van onroerend goed. Hierbij gaat het om twee handelingen: de koop/verkoop voor de notaris en vervolgens overdracht/transport voor het gerecht waar het verkochte gelegen is en waartoe in deze akte een procureur wordt gemachtigd.

- **KWITANTIE**

Iemand kwijting verlenen, d.w.z. van een verplichting ontslaan omdat hij/zij daaraan heeft voldaan. Een kwitantie kan bijv. verleend worden voor betaling van schulden of goederen; uitoefening voogdij; leveren of in bewaring geven van goederen; voldoening legaten; teruggave bewaarde goederen of kwijtschelding van aanspraken in verband met dodelijke afloop vechtpartij tussen X en Y.

SIGNAALWOORDEN:

'Verklaart hiermede betaald en voldaan te zijn / ontvangen te hebben'; soms volgt er dan 'verklaarde de comparant hiermee de heer X. alsnog te quiteren'. In notarieel vakjargon ook wel aangeduid als: Acte van acquit.

LET OP:

Ook wel volgend op ontslag uit voogdij (afrekening) of uit executeurschap. Vraag is dan of het accent moet liggen op ontslag of op de kwitantie. Meestal is de gekwiteerde niet aanwezig. Niet nodig ook, want het betreft in feite een eenzijdige rechtshandeling. Is tweede partij wel aanwezig, dan moet je je afvragen of de akte wel een kwitantie is en niet een liquidatie of overeenkomst. Maar er kan dan ook een kwitantie over en weer zijn; bijv. als twee mannen samen een koe hebben gekocht: de een heeft 'm betaald en de ander heeft de overnachting in de herberg en de tol over de brug voor zijn rekening genomen. Dan kunnen ze elkaar kwijtschelden.

- **LIQUIDATIE**

Het vereffenen/verrekenen van vorderingen over en weer. Het in geld omzetten van een boedel of een onderneming. Aan een liquidatie gaat een gezamenlijke onderneming van mensen vooraf, waarbij de een nog iets van de ander krijgt en andersom.

De liquidatie kan betrekking hebben op achterstallige huur door tweede partij, opheffing van een compagnieschap of kwijtschelding van een schuld van een boedel. Wanneer een boedel wordt geliquideerd is dat meestal een opmaat tot een scheiding (om de geldwaarde te bepalen), in zo'n geval is de aktesoort een scheiding.

- **MAATSCHAP**

Maatschap is een overeenkomst waarbij twee of meer personen geld, goederen of arbeid in gemeenschap samenbrengen met de bedoeling daarmee financieel voordeel te behalen en dat voordeel gezamenlijk te delen. Er zijn dus altijd twee (of meer) partijen bij betrokken.

In de regel legt men in deze aktesoort het doel en de duur van de maatschap vast. Ook ieders inbreng in de maatschap en aandeel in de winsten en verliezen worden vastgesteld. Soms wordt nog vermeld aan wie van de vennoten de administratie toevertrouwd wordt en wat er dient te gebeuren in geval van overlijden van één van hen. Het gaat dus om samen iets te ondernemen op gebied van handel, productie.

SIGNAALWOORDEN

Ook wel 'compagnieschap', 'sociëteit' of 'vennootschap' genoemd.

- **ONTSLAG**

Akte waarin iemand van een bepaalde taak, last of verplichting wordt ontheven. Bijv. ontslag uit voogdij, wanneer de mondig geworden kinderen hun voogd ontslaan nadat ze uit handen van hem de finale afrekening hebben ontvangen, of een ontslag van een goed uit een bepaald verband (verplichting). Twee mensen die van plan waren met elkaar te trouwen maar daar toch maar van afzien, kunnen elkaar ook uit hun gedane trouwbeloften ontslaan.

SIGNAALWOORD:
'Dechargeren'

LET OP

Ontslag van borgtocht kan gepaard gaan met een garantie dat er geen naheffingen e.d. zullen volgen. De aktesoort is dan Garantie en *niet* een ontslag.

- **ONTZEGELING**

Volgt op verzegeling van (goederen uit) de nalatenschap. Er is slechts één partij, de opdrachtgever. Die heeft de notaris opdracht verleend iets te ontzegelen (vaak in het sterfhuis). Zie ook haar pendant: Verzegeling.

- **OPENBARE AANBESTEDING**

Notaris organiseert een openbare aanbesteding op verzoek van de aanbesteder waarbij een werk of levering in veiling wordt gebracht en aan de minst eisende gegund of opgedragen wordt, die daarmee dus de aannemer wordt.

LET OP:
Komt sporadisch voor.

- **OPENBARE VERHURING**

Als een goed publiekelijk ten overstaan van een notaris verhuurd wordt aan de meest biedende. Meestal voorafgegaan door opsomming van huurcondities.

- **OPENBARE VERKOPING**

Publieke verkoping, meestal van onroerend goed, maar ook wel van vee en gewas te velde. De opbouw van de akte is een andere dan die van een akte van koop en verkoop; vooraf worden uitgebreid de condities beschreven waaronder de

veiling wordt gehouden en pas aan het slot van de akte vindt men de namen van de kopers.

SIGNAALWOORDEN:

'Publique veiling', 'opgehouden' (d.w.z. perceel is niet verkocht), 'dus koper' (d.z.w. perceel is verkocht), 'in kope heeft aangestaan' (d.w.z. perceel is gekocht).

LET OP: Bij dit soort akten treden ook vaak borgen op, die samen met de koper in de marge worden genoemd en tussen de handtekeningen staan. Indien akte vooraf gegaan wordt door een verzegeld omslag, let dan goed op de datum daarvan. Want de datum van het zegel kan afwijken van die van de werkelijke akte, omdat het zegel er vaak later op werd gedaan. Je noteert als aktedatum de dagtekening van de werkelijke akte, dit is de datum waarop de openbare verkoping feitelijk plaatsvond. Soms worden de percelen afzonderlijk verkocht, waarna men later probeert ze nog eens geclusterd te verkopen. Dat leverde namelijk vaak meer op. Let dan op dat de personen niet dubbel worden ingevoerd.

- **OPENBARE VERPACHTING**

Als goederen of rechten ten overstaan van een notaris verpacht worden aan de meest biedende. Vaak voorafgegaan door opsomming van pachtcondities.

- **OPENING**

Van een testament of codicil of alles wat maar ooit bij een notaris besloten is gedeponereerd. Handelt vrijwel altijd om testament of codicil.

SIGNAALWOORDEN:

'Heden compareerden heer X. en heer Y., executeurs van het testament van A. zaliger, om het testament van laatstgenoemde te openen. En vervolgens heb ik, notaris, nadat ik het vastgesteld dat het testament gaaf en ongeschonden was en verzegeld, hetzelfde geopend in aanwezigheid van B. en C. als getuigen'.

- **OVERDRACHT**

Betreft altijd eigendomsoverdracht; dus geen overdracht van goederen om ze slechts in bewaring te geven. Gaat meestal om overdracht van goederen wegens schulden. Bij overdracht hoeft tweede partij niet aanwezig te zijn. De overdracht wordt vaak vooraf gegaan door andere handelingen zoals een schuldbekentenis of een verkoop. De werkelijke handeling is in beide gevallen de **Overdracht** van de schuld of het eerder verkochte.

SIGNAALWOORDEN:

"Te hebben verkocht en bij dezen over te dragen en cederen" of 'assigneren'. Ook wel akte van cessie genoemd.

- **OVEREENKOMST**

Overeenkomst tussen twee partijen (die ook daadwerkelijk voor de notaris moeten compareren) om iets te ondernemen, vooral op zakelijk gebied. Bijv. in het kader van

een dienstverband, leertijd, fabricage of levering van goederen of het aannemen van werk.

Een 'contract van overleving' is bijv. een overeenkomst, een soort groepsbelegging waarbij mensen voor langere tijd geld inleggen met bepaling dat ze jaarlijks de rente delen of dat de verdeling van het eindkapitaal pas over dertig jaar wordt uitgekeerd. Dit heet in sommige bronnen 'contract van overleving', maar bij ons dus een **Overeenkomst**.

SIGNAALWOORDEN:

'Contract'.

LET OP:

Hèt verschil met de aktesoort Akkoord is dat aan akkoorden meestal een geschil of onenigheid is voorafgegaan of een eerdere afspraak of overeenkomst die nu wordt gewijzigd. Bij een overeenkomst heerst er een neutralere sfeer. Maar pas op: de notaris gebruikt zelf vaak de term 'akkoord' waar wij 'overeenkomst' kiezen.

- **PROCURATIE**

Oprichting of machtiging aan een ander om iets uit te voeren. Degene die machtigt of opdraagt heet de constituent of lastgever en degene die gemachtigd of opgedragen wordt is de lasthebbende of de geconstitueerde.

SIGNAALWOORDEN:

'Authorisatie' 'ad lites', 'ad negotia' '(vol)machtig en gemaakt en geprocureert bij desen', 'constituant', 'geconstitueerde'. 'assumptie', 'surrogatie', 'substitutie'.

LET OP:

Procuratie is met stip de meest voorkomende aktesoort!

Een procuratie is altijd gericht op een toekomstige handeling die uitgevoerd dient te worden door de persoon die in deze akte 'machtig' wordt gemaakt, daartoe 'last' krijgt. Maar deze in de vooruitzicht gestelde handeling – hoe uitvoerig die vaak ook wordt beschreven - bepaalt dus niet de aktesoort! Een procuratie is dan wel de meest voorkomende aktesoort maar als iedere aktesoort een procuratie lijkt is er mogelijk iets mis. Misleidend is namelijk dat in veel akten aan het slot nog de nodige procureurs machtig worden gemaakt. Maar dat is meestal om (bijv. bij koop en verkoop) het verkochte onroerend goed te transporteren voor het betreffende gerecht, of om de voorbeschreven handeling voor het gerecht aan te tekenen. In zo'n geval is de machtiging slechts een uitvloeisel van een andere handeling en niet de bepalende aktesoort.

- **PROTEST**

Bezwaar tegen niet nakomen van verplichtingen of tegen overlast. Een veel voorkomende vorm van protest behelst de verklaring van erfgenamen dat het begraven van de erflater geen aanvaarding van de nalatenschap impliceert. Een erfgenaam die met betrekking tot een nalatenschap een handeling had verricht die alleen een erfgenaam mocht of kon verrichten, werd verondersteld daarmee de nalatenschap te aanvaarden. Op dat moment gingen niet alleen de rechten, maar ook de plichten van de erflater over op de erfgenaam en kon deze aansprakelijk gesteld worden voor de eventuele schulden van de erflater. Een erfgenaam paste er daarom wel voor op dergelijke handelingen te verrichten vóóordat hij uitsluit had over het al

dan niet batige saldo van de boedel van de erflater. Het begraven van de erflater kon natuurlijk niet dagenlang worden uitgesteld en geschiedde meestal voordat men een weloverwogen besluit had kunnen nemen over het aanvaarden van de erfenis. Daarom gold volgens Utrechts landrecht het begraven van de erflater niet als daad van aanvaarding. Niettemin werd de erfgenamen geadviseerd voor alle zekerheid vóór de begrafenis per notariële akte expliciet te verklaren dat het begraven niet geschiedde met de bedoeling de erfenis te aanvaarden, maar louter *'ten opsichte van 't behoorlijke ende nodige godsdienstigheid'*. Dergelijke akten werden akten van **Protest** genoemd. Soms worden deze protesten nog gevolgd door akten van repudiatie.

Een andere vorm van **Protest** is het 'wisselprotest': een akte opgemaakt door een notaris waarin wordt vastgesteld dat een wissel(brief) niet wordt geaccepteerd of betaald. De verplichting tot betalen van de wissel wordt door de notaris geïnsinueerd en de wisselbrief is dan overgeschreven in de akte. De notaris tekent vervolgens protest aan tegen het niet accepteren van de wissel dan wel de weigering deze te betalen. Wisselprotesten treft men in achttiende-eeuwse protocollen vaak aan.

SIGNAALWOORDEN:

'Protesterende bij dezen'.

LET OP:

De aktesoort **Protest** lijkt soms op een insinuatie. Soms moet men gewoon kiezen: het komt voor dat de notaris aan iemand iets moet insinueren (bijv. dat hij zijn woning moet verlaten). En dat de notaris opdracht heeft om te protesteren in geval van negatieve respons van de geïnsinueerde: 'Bekijk het maar!' Waarop de notaris zegt: 'ik protesteer namens mijn lastgever.' Je kunt dit een **Protest** noemen (tegen het niet verlaten van de woning), maar ook een insinuatie (van aanzegging dat hij de woning heeft te verlaten.) Soms is het niet duidelijk of een akte primair een insinuatie is (waartegen protest wordt aangetekend), dan wel primair een **Protest** tegen een insinuatie.

Wanneer de akte begint met een *afschrift van een protest* dat gepasseerd is voor een andere notaris of een andere instantie en dat daarop de notaris vervolgt: 'heden heb ik mij begeven met getuigen A en B naar het huis van X en heb ik bovenstaand protest voorgelezen aan de betrokkene (...)' Dan kies je vanzelfsprekend als aktesoort insinuatie, omdat dat de feitelijke, actuele rechtshandeling is.

- **REGISTRATIE**

Verzoek tot opneming in het protocol van de notaris opdat een document op een rechtsgeldige wijze wordt bewaard. Comparant toont de notaris een document met het verzoek dat te registreren. De notaris kopieert de complete tekst daarvan in zijn protocol. Hij 'protocolleert' het document. Het is dan weliswaar niet het origineel, maar wel een exemplaar met rechtskracht. De echtheid van de kopie wordt gewaarborgd door de handtekening van de notaris.

SIGNAALWOORDEN:

'Het woord voor woord concordeert met het oorspronkelijke', 'ik verklaar dit gezien te hebben'.

LET OP:

Het is *geen* registratie indien de notaris er slechts een notitie van maakt, in plaats van het complete stuk overschrijft. In dat eerste geval is het namelijk slechts een notitie bij

een andersoortige akte. Er kan dan staan: 'heden besloten testament van heer Pietje Puk gepasseerd.'

Indien comparant een authentieke akte uit Indië bij de notaris deponeert met het verzoek die in zijn protocol op te nemen, is het evenmin een registratie, omdat de notaris het namelijk niet woord voor woord overschrijft. Het gaat in zo'n geval om een akte van inbewaringgeving.

- **REKENING EN VERANTWOORDING**

Verantwoording van financieel beheer en beleid, meestal bestaande uit het overleggen door de rekeninghouder (rendant) van een lijst van de gespecificeerde posten van ontvangst en uitgaaf over een bepaald tijdvak met de daarbij behorende bewijsstukken. Komt niet zo vaak als zelfstandige akte voor, maar des te meer als opmaat tot een scheiding, liquidatie, ontslag of kwitantie.

SIGNAALWOORD:

'Rendant'.

- **RELAAS**

Proces-verbaal waarin de notaris schriftelijk het relaas (getuigenis) neerlegt van hetgeen hij in zijn hoedanigheid heeft verricht of waargenomen. Bijv. als de notaris de winnende getallen van de loterij opsomt of de besluiten van een vergadering noteert. De notaris dient zelf lijfelijk aanwezig te zijn geweest bij het voorval en ervan verslag te doen uit de eerste hand: 'Heden heb ik, notaris, boeken uit het sterfhuis van A. gelicht en meegenomen (...)'

SIGNAALWOORDEN:

'Ik, notaris, ben bij de loterij geweest en zeg dat het eerlijk is geschied.' Of: 'ik, notaris, ben hedenochtend in het kapittel ten Dom geweest alwaar ze bij de vergadering heer C. tot voorzitter hebben gekozen.'

LET OP:

Apart geval betreft een **Relaas** van registratie: een authentieke verklaring dat registratie heeft plaats gehad. Nadruk ligt dan minder op de registratie dan op het relaas ervan.

- **REPUDIATIE**

Verwerping door erfgenaam in spe van een boedel. Het betreft altijd een boedel.

LET OP:

Verschil met akte van afstand. De verwerpers wensen niet als erfgenaam op te treden. Een **Repudiatie** betreft dus altijd een verwerping door een erfgenaam van een boedel van een overledene. Anders is het een afstand.

- **SCHEEPSHYPOTHEEK**

Lening van schipper met schip als hypothecair onderpand.

LET OP:

Het schip dient wel een registerschip te zijn, dat wil zeggen: een schip dat in een register (soort kadaster voor vaartuigen) ingeschreven stond en in iedere haven in beslag genomen kon worden indien de betalingsverplichtingen niet werden nagekomen. Maar een simpele praam of damschuit als onderpand maakt een akte niet tot scheepshypothek. Zoiets is een schuldbetekenis met een bootje als onderpand. In het Utrechtse notariaat komen zuivere scheepshypotheken niet vaak voor. Meestal handelt het om een gewone schuldbekentenis.

Indien de koop en verkoop van een schip op hetzelfde moment plaatsvindt als wanneer het schip als onderpand wordt gesteld, is de aktesoort koop en verkoop met de bijzonderheid dat het gekochte schip als onderpand wordt gesteld.

- **SCHEIDING**

Verdeling van gemeenschappelijk eigendom, bijv. van een van een door overlijden opengevallen boedel, of van een maatschap of van tafel en bed. Een scheiding geeft aan wat elke gerechtigde krijgt. Scheidingsakten kunnen lang zijn indien ze vergezeld gaan van een uitgebreide boedelbeschrijving en van een afschrift van het testament van de erflater.

- **SCHENKING**

Speciale schenking met rechtsgevolgen (gift onder levenden, *inter vivos*, of *causa mortis*, als de begunstigde het verkrijgt na overlijden van schenker) van roerende of onroerende goederen, meestal met de reden van schenking erbij.

SIGNAALWOORDEN:

Donatie, doneren, *inter vivos*, *causa mortis*

LET OP:

Een schenking is niet rechtsgeldig indien de begunstigde het niet heeft geaccepteerd. Dit impliceert dat de ontvangende partij altijd aanwezig dient te zijn!

Je hebt ouders die zich inkopen bij hun kind. De aktesoort kan dan zijn: schenking, of overeenkomst of afstand : de ouders geven bezittingen af aan hun kind in ruil voor kost en inwoning.

- **SCHULDBEKENTENIS**

Akte waarin men erkent een ander iets schuldig te zijn vanwege geldlening, geleverde goederen of achterstallige betalingsverplichtingen. Een veel voorkomende aktesoort.

Kenmerkend is, dat de schuldenaar zich slechts persoonlijk verbindt.

Vaak begint de akte dat schuldenaar geld heeft ontvangen tegen zekere rente. Dit betekent dat hij geld geleend heeft en vanaf nu het geleende geld plus rente schuldig is.

Kenmerkend voor een **Schuldbekentenis** is het afstand doen van *privéleges* (dat bijv. een vrouw afstand doet van het privilege dat een vrouw geen financiële verplichtingen op zich mag nemen).

SIGNAALWOORDEN:

'De schuldenaar (of debiteur) bekent bij deze wel en deugdelijk schuldig te zijn'.
Verder kan er sprake zijn van 'debiteur' / 'schuldenaar', versus 'crediteur' / 'renteheffer' / 'schuldeiser'. 'acte obligatoire'.

LET OP:

Bij een **Schuldbekentenis** kan sprake zijn van een borg. Deze komt dan meestal gaande de akte ter sprake. Het gaat dan echter *niet* om een akte van borgtocht, want de borgtocht is in dit geval slechts onderdeel van.

in een **Schuldbekentenis** waarin de schuld ter plekke wordt aangegaan, wordt vaak ook nog iemand gemachtigd voor het vastleggen van een plecht (onderpand van onroerend goed). Maar de schuldbekentenis is de kern van de zaak en de machtiging uitvloeisel daarvan.

In een **Schuldbekentenis** is de aangegane schuld altijd vers van de pers. Bij een schuldbekentenis die reeds bestond ligt dat anders: je had schulden die pas bevestigd hoefden te worden als er niet binnen een jaar was afgelost. En dan kan het zijn dat de schuldenaar na verloop van tijd iemand machtigt om de schuld te vestigen op onroerend goed. En dan is de akte dus wél een procuratie.

Bij een schuld die al eerder is aangegaan, kan de aktesoort ook overdracht zijn: dat men nu eindelijk goederen overdraagt aan zijn schuldeiser, omdat de schuld nog niet was afbetaald. Of overeenkomst, indien aan de reeds bestaande schuldbekentenis nieuwe voorwaarden worden verbonden en een betalingsregeling wordt overeengekomen.

Is de hele akte doorgehaald, dan is dat een teken dat de schuld inmiddels is voldaan. In de marge van de akte zal daarvan een aantekening van royering staan met een latere datum. De aktesoort is **Schuldbekentenis**.

• SUPERSCRIPTIE

Akte opgemaakt ten blijke van aanbidding en overneming van (meestal) een besloten testament en gesteld op het testament of omslag daarvan. Comparant biedt de notaris een besloten akte aan en verzoekt om een superscriptie hierop aan te brengen. In deze akte kunnen ook eventuele aantekeningen omtrent executeursbenoeming of wensen omtrent de begrafenis zijn vermeld opdat die alvast gelezen konden zonder te hoeven wachten op de opening van het testament.

SIGNAALWOORDEN:

'Acte van indorsatie', 'heden compareerde heer B. en toonde ende exhibeerde ons een toegevouwen pampier/testament' op de vier hoeken waarvan de notaris nog eens zijn 'cachet in roode lacke' stelt, dat vervolgens door de comparant 'na sich is genomen' en vaak vergezeld gegaan van het verzoek aan de notaris om hetzelfde ten prothocolle te willen houden.

• TAXATIE

Begroting of raming der waarde van een zeker goed.

SIGNAALWOORDEN:

'Heden compareerden Gottlieb en Gerlof, 'gezworen taxateurs,' en hebben geschat dat onderhavig pand f.1000-0-0 waard is.

LET OP:

Komt sporadisch voor.

- **TESTAMENT**

Uiterste wilsbeschikking van één of meer personen. Behalve het benoemen van erfgenamen kunnen in een testament ook andere zaken aan de orde komen zoals toewijzing van legaten, aanstelling van executeurs en/of voogden. De meeste testamenten behelzen erfstelling op last van lijfdocht langstlevende.

SIGNAALWOORDEN:

Vaak wordt in de aanhef God of Jesu aangeroepen en wordt de *zekerheid des doods* tegenover *de onzekere ure van dien* benadrukt.

'Zijnde gezond van lichaamen, met ons gaande en staande hun lieder verstand, memorie en uytpraak volkomen magtig en gebruykende als ons notaris en getuygen tenvolle bleek, dewelke verklaarden voornemens te zijn over hunne goederen welke zij onder Gods zegen reeds bezitten of nog zullen verkrijgen, te disponeeren'.

'Verklaaren te revoceeren, casseeren, dood en te niet te doen alle voorgaande testamenten, codicillen of andere uysterste wilsdispositiën'.

'Eenige en universeele erfgenamen te institueeren en nomineeren so als zij institueerden en nonimeerden bij desen, hunne drie kinderen'.

LET OP:

Volgens strikte opvattingen is er slechts sprake van een testament, als er in de akte een erfstelling voorkomt; d.w.z. dat er universele erfgenamen gesteld worden.

Volgens een ruimere opvatting - die wij hanteren - zijn akten van lijfdocht ook testamenten.

Een bijzonderheid is het *besloten Testament*. De akte bestaat dan eigenlijk uit drie delen: de opening, het eigenlijke testament en de superscriptie. Allemaal met verschillende dateringen. Je kiest als aktesoort wat de notaris het eerste behandelt en dat is doorgaans de opening. En als aktedatum neem je de datering van die opening. De opening staat ook op de buitenkant van het opengevouwen testament geschreven en daarom kan soms een tekst ondersteboven in het protocol zijn opgenomen (en is dus ook op z'n kop gescand)!

- **TOESTEMMING**

Akte waarin men officieel ergens toestemming toe geeft, bijv. tot aangaan van een huwelijk, of tot een verkoop of een ontslag uit verband. Het is op de toekomst gericht, want op iets dat nog te gebeuren staat.

SIGNAALWOORDEN:

'Consenteren', 'verklaard toe te stemmen'.

- **TROUWBELOFTEN**

Akte waarin trouwbelofte is vastgelegd. Er wordt enkel gezegd dat beoogde echtelieden gaan trouwen, meer niet, dus zonder specificaties, zoals bij huwelijkse voorwaarden het geval is.

- **UITKOOP**

Speciale vorm van scheiding, waarbij de boedel intact blijft, omdat iemand (meestal de langstlevende van een echtpaar) de andere medegerechtigden (meestal de kinderen) uitkoopt. **Uitkoop** is meestal het geval bij minderjarige kinderen (vertegenwoordigd door voogd) of scheiding bij meerderjarige kinderen. Standaard is dat de uitgekochte volledig afstand doet van de rechten op de boedel. De uitgekochte partij is niet langer verantwoordelijk voor eventuele schulden. De uitkoper daarentegen neemt alle schulden op zich. Wat vaak voorkomt is dat de ouder alle lasten op zich neemt en de kinderen krijgen meestal een geldbedrag, benevens kost en inwoning en opvoeding van hun overgebleven ouder. Uitkoop gaat meestal vooraf aan hertrouwen van een der ouders, want dan moesten de zaken van de boedel van het eerste huwelijk eerst geregeld en afgehandeld zijn.

- **VERKLARING**

Op de keeper beschouwd is vrijwel iedere akte een soort verklaring, de kunst is echter niet iedere akte een verklaring te noemen, maar die nader te specificeren. Bij een akte die wel met een recht een **Verklaring** mag heten is de wederpartij meestal niet aanwezig, of speelt in ieder geval geen rechtsrol (zoals in attestatie wel het geval is). De verklaring is namelijk meestal ten behoeve van de comparant zélf gedaan en gaat ook meestal over hemzelf. Bijv. een verklaring om domicilie te kiezen ten huize van heer A. wonende te Z.

LET OP:

Een verklaring voor iets ná je overlijden betreft een codicil, ook al heeft de akte in zo'n geval niet de formele kenmerken van een codicil.

- **VERPACHTING**

Recht bijv. tolrecht of het recht om peren van een boomgaard te plukken.

LET OP:

Komt sporadisch voor.

- **VERZEGELING**

Alles wat verzegeld kan worden van een boedel (meestal van een dode). Ter voorkoming dat mensen die erover zouden moeten waken de schuld konden krijgen als er naderhand iets aan onttrokken zou zijn. Verzegeling vindt meestal plaats in het '*sterfhuys*' van de overledene. Doorgaans volgt na verloop van tijd een de tegenhanger van deze akte te weten: ontzegeling.

- **VERZOEKSCHRIFT**

Akte waarin suppliant verzoekt aan een autoriteit om een bepaalde regeling tot het verlenen van een gunst.

SIGNAALWOORD:
Suppliant

LET OP:
Komt sporadisch voor.

- **VERZOENING**

Akte waarin comparanten verklaren over en weer geen rechtsvervolgning in te zullen stellen. Benadeelde partij (in deze akte de eerste partij) betuigt goedwillendheid.

- **VOOGDBENOEMING**

Aanstelling van personen om de goederen van nagelaten minderjarigen te beheren. Bij meerderjarige kinderen is sprake van een curatorsbenoeming. Een echtpaar stelde vaak de langstlevende van beiden aan en sloten aldus de weeskamer uit (*seclusie*). Indien de akte uitsluitend seclusie van weeskamer behelst, is het aktetype Voogdbenoeming. De wees- of mombekamer was een plaatselijke instelling, die toezag op het beheer van goederen van de weeskinderen.

SIGNAALWOORDEN:
Aanstellen, institueeren tot voogd met magt van assumptie en surrogatie, substitutie.

LET OP:
Indien de voogden ter plekke aanwezig zijn en de benoeming aanvaarden, is er sprake van acceptatie, maar die acceptatie betreft in zo'n geval niet meer dan een afgeleide van de **Voogdbenoeming**.